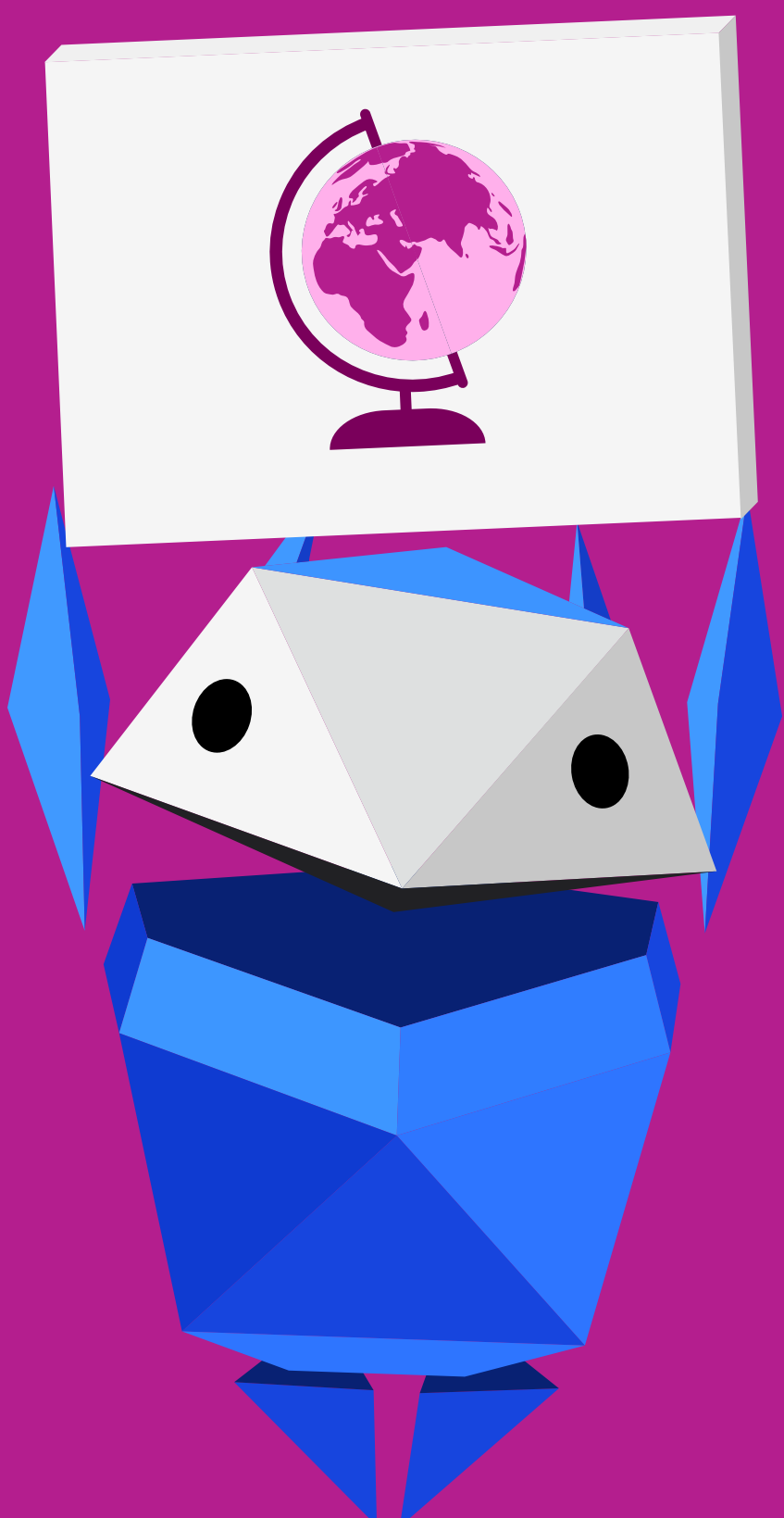

Παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία και ΤΠΕ

Anna Stokowska

School with Class
Foundation

Be
Internet
Awesome.

1 Τι είναι η μετανάστευση;

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (International Organization for Migration) ορίζει τον μετανάστη ως ένα πρόσωπο που εγκαταλείπει τον τόπο μόνιμης κατοικίας του και μετακινείται εντός μιας χώρας ή διασχίζει τα σύνορα μεταξύ χωρών, ανεξαρτήτως:

- του νομικού καθεστώτος του εν λόγω προσώπου,
- από το αν η μετακίνηση είναι εκούσια ή ακούσια,
- των λόγων της μετακίνησης,
- της διάρκειας παραμονής.

Δεν υπάρχει ενιαίος νομικός ορισμός του μετανάστη, αλλά υπάρχει σαφής ορισμός του πρόσφυγα, δηλαδή του ατόμου που διαφεύγει από ένοπλες συγκρούσεις ή διώξεις. Αυτό εξηγείται εκτενώς στον δικτυακό τόπο της UNHCR (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες) — της υπηρεσίας των Ηνωμένων Εθνών για τη μετανάστευση.

Τα στοιχεία της UNHCR (που ενημερώνονται ανά εξάμηνο στην ιστοσελίδα [unhcr.org](https://www.unhcr.org)) για τα μέσα του 2022 δείχνουν 103 εκατομμύρια ανθρώπους που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους — αριθμός που αντιπροσωπεύει περίπου το 1,5% του παγκόσμιου πληθυσμού εκείνη τη στιγμή. Τα 36,5 εκατομμύρια από αυτούς ήταν παιδιά. Ενάμισι εκατομμύριο από αυτά γεννήθηκαν ως πρόσφυγες. Ο πληθυσμός των εσωτερικών μεταναστών υπολογίζεται σε πάνω από 53 εκατομμύρια. Αυτό σημαίνει ότι εκατόν πενήντα εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται λίγο πολύ μακριά από την οικογένεια ή τους φίλους που θα μπορούσαν να τους στηρίξουν στις δύσκολες στιγμές.

Όσοι εγκαταλείπουν τη χώρα τους δυσκολεύονται να διατηρήσουν επαφή με τον πολιτισμό, τις παραδόσεις και τη γλώσσα τους, εκτός αν επιλέξουν να μείνουν με συμπατριώτες τους στο εξωτερικό. Εάν διαφεύγουν από ένοπλες συγκρούσεις ή διώξεις, φέρνουν επιπλέον μαζί τους τεράστιο συναισθηματικό φορτίο.

Μπορεί η τεχνολογία να απαντήσει σε τέτοια προβλήματα; Θα έπρεπε. Αλλά όχι χωρίς τη συμμετοχή των ανθρώπων που εμπλέκονται στη δημιουργία των κατάλληλων εκπαιδευτικών πόρων, όχι χωρίς την από πάνω προς τα κάτω κυβερνητική και διεθνή υποστήριξη των εκπαιδευτικών συστημάτων στις χώρες υποδοχής προσφύγων και μεταναστών. Και όχι χωρίς τις προσπάθειες όλων μας, οι οποίες θα πρέπει να οδηγήσουν τους γονείς των παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία να εκτιμήσουν τη σημασία της εκπαίδευσης στη χώρα υποδοχής και να μη φοβούνται να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο.

Σύμφωνα με στοιχεία για τα μέσα του 2022, περίπου 150 εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο βρίσκονται σε μεγαλύτερη ή μικρότερη απόσταση από την οικογένεια ή τους φίλους, οι οποίοι θα μπορούσαν να τους στηρίξουν σε πιο δύσκολες στιγμές.

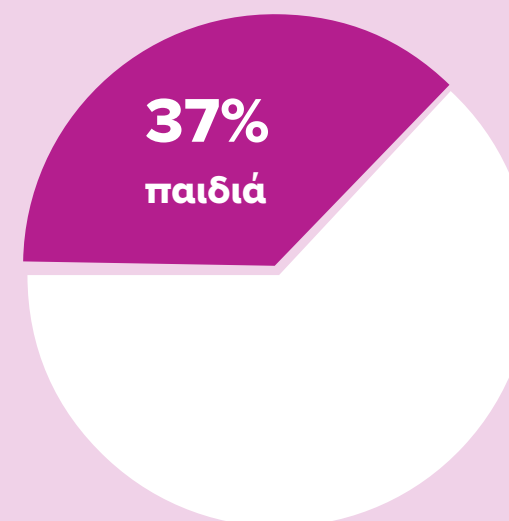
Εκτιμήσεις για τον αριθμό των παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία στην Ελλάδα

ΑΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Ο αριθμός των παιδιών που έχουν βιώσει τη μετανάστευση στην Ελλάδα έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία. Ως ένα από τα κύρια σημεία πρόσβασης στην Ευρώπη για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, η Ελλάδα έχει υποδεχθεί περισσότερα από ένα εκατομμύριο άτομα από το 2015 — το 37% είναι παιδιά.

Από το 2015, η Ελλάδα έχει υποδεχθεί πάνω από

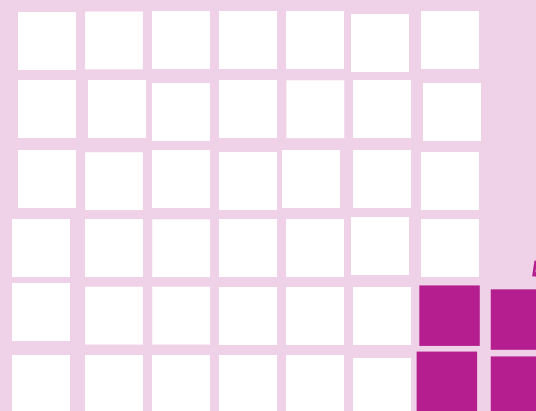
1 εκατομμύριο
ανθρώπους

Στις 30 Σεπτεμβρίου 2020, εκτιμάται ότι 44.500 παιδιά με προσφυγική ή μεταναστευτική εμπειρία ζούσαν στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων από 4.000 ασυνόδευτων ανηλίκων που είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι. Επιπλέον, πολλά παιδιά έχουν μείνει εκτός σχολείου για αρκετά χρόνια ή δεν έχουν καν συμμετάσχει ποτέ στην επίσημη εκπαίδευση.

Δασκαλάκη Ε., Φραγκοπούλου Π., Βροχίδου Τ.
—FORTH, ελληνική ομάδα BIA

Μέχρι το 2020, ζούσαν εκεί, **44.500** παιδιά με προσφυγική ή μεταναστευτική εμπειρία.

περισσότεροι από **4.000**
ασυνόδευτοι ανήλικοι

2 Παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία και το διαδίκτυο

Η εκπαίδευση είναι ένα από τα σημαντικά -αλλά και δύσκολα εφαρμόσιμα- στοιχεία της πολιτικής ένταξης των περισσότερων χωρών. Μόνο το 50% των παιδιών προσφύγων παγκοσμίως έχουν πρόσβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σε σύγκριση με ένα συνολικό ποσοστό πρόσβασης άνω του 90%. Μόνο το 1% των προσφύγων εγγράφεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι οδηγίες της ΕΕ απαιτούν από όλα τα κράτη μέλη να εντάσσουν τα παιδιά προσφύγων και μεταναστών στα εθνικά τους εκπαιδευτικά συστήματα το αργότερο τρεις μήνες μετά την υποβολή της αίτησής τους για διεθνή προστασία και να παρέχουν προπαρασκευαστικά μαθήματα, συμπεριλαμβανομένων των γλωσσικών μαθημάτων. Η ένταξη παιδιών και νέων με προσφυγική εμπειρία στα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα είναι ο πιο αποτελεσματικός και βιώσιμος τρόπος για να καλυφθεί η ανάγκη τους για υψηλής ποιότητας εκπαίδευση (Dudinska et al., b.d.).

Μόνο το **1** % των ατόμων με προσφυγική εμπειρία εγγράφεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η πρόσβαση αυτή είναι θεμελιώδης, καθώς επηρεάζει τις ευκαιρίες ζωής των ανθρώπων, την οικονομική και πολιτική τους συμμετοχή και τον βαθμό ενσωμάτωσης -στην περίπτωση ατόμων με μεταναστευτική εμπειρία— καθώς μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση διαφόρων μορφών διακρίσεων και στερεοτύπων. Επομένως, μια σημαντική πρόκληση είναι η εκπαιδευτική υποδομή και η προετοιμασία των δασκάλων για την υποδοχή παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία.

Μόνο το **50** % των παιδιών με προσφυγική εμπειρία έχουν πρόσβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Πρόσβαση στην εκπαίδευση για παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία στην Ελλάδα

Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας, συνολικά 16.417 μαθητές και μαθήτριες με προσφυγική εμπειρία εγγράφηκαν στα ελληνικά σχολεία το σχολικό έτος 2021–2022 και 12.285 από αυτούς παρακολούθησαν μαθήματα.

Αν και όλα τα παιδιά έχουν θεμελιώδες δικαίωμα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στην πράξη το είδος, η ποιότητα και η διάρκεια της σχολικής εκπαίδευσης που προσφέρεται στα παιδιά αιτούντων άσυλο, προσφύγων και μεταναστών εξαρτάται περισσότερο από το σε ποιο στάδιο της διαδικασίας μετανάστευσης/ασύλου βρίσκονται παρά από τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες

Το σχολικό έτος 2021–2022

16.417 μαθητές και μαθήτριες με προσφυγική εμπειρία εγγράφηκαν στα ελληνικά σχολεία

12.285 παρακολούθησαν μαθήματα

ΑΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Για παράδειγμα, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ακόμη και αν τα παιδιά μεταναστών και των προσφύγων έχουν ίση πρόσβαση στο τοπικό σχολείο και —ας υποθέσουμε ένα αισιόδοξο σενάριο— έχουν λάβει ακόμη και γλωσσική υποστήριξη, τότε αν οι εκπαιδευτικοί δεν αναγνωρίζουν με ακρίβεια την κατάστασή τους σχετικά με την πρόσβαση στο διαδίκτυο και τους υπολογιστές, οι μαθητές αυτοί μπορεί να δυσκολευτούν αρκετά με τη μάθηση. Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, από έρευνα σε μετανάστες στην Ισπανία (Karrera, Garmendia, 2019) ότι ακόμη και αν τα παιδιά διαθέτουν τα δικά τους smartphones, με τα οποία μπορούν να έχουν πρόσβαση στο σχολικό δίκτυο wi-fi, στο σπίτι η μόνη πηγή διαδικτύου είναι συχνά το τηλέφωνο των γονέων ενώ οι μαθητές δεν έχουν πρόσβαση σε υπολογιστή που θα επιτρέπει πιο δημιουργικές και ευφάνταστες μαθησιακές δραστηριότητες. Επιπλέον —αυτό ήταν επίσης εμφανές κατά τους πρώτους μήνες της εργασίας με τους Ουκρανούς μαθητές στην Πολωνία— το τηλέφωνο τείνει να ενθαρρύνει τη χρήση της ψυχαγωγίας παρά την εξερεύνηση εκπαιδευτικού περιεχομένου. Επιπλέον, δεν προσφέρει πολλές ευκαιρίες για τη βελτίωση των ψηφιακών δεξιοτήτων. Επομένως, οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να υποθέσουν ότι επειδή οι μετανάστες μαθητές έχουν κινητά τηλέφωνα, θα είναι και σε θέση να συμμετέχουν πλήρως στην εκπαίδευση που υποστηρίζεται από τις ΤΠΕ (τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών).

Επιπλέον, σε ορισμένες κουλτούρες υπάρχει ένα εμφανές χάσμα μεταξύ της πρόσβασης των αγοριών στις νέες τεχνολογίες και της πρόσβασης των κοριτσιών. Τα τελευταία συχνά ελέγχονται εντονότερα από τους γονείς τους ή πρέπει να μοιράζονται τον εξοπλισμό τους συχνότερα με τους μεγαλύτερους. Συχνά τυχαίνει να μην επιτρέπεται στα κορίτσια (π.χ. από κοινότητες Ρομά) η δημιουργία προφίλ σε κοινωνικά δίκτυα, ενώ τα αγόρια απολαμβάνουν μεγαλύτερη ελευθερία. (Karrera, Garmendia, 2019).

Μεγάλη σημασία έχει επίσης η ψηφιακή επάρκεια των γονέων. Σε χώρες όπου η δημοτικότητα και η διαθεσιμότητα δυνητικά επιβλαβούς διαδικτυακού περιεχομένου για τα παιδιά δεν υποχρεώνει τους γονείς να εκπαιδεύονται σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο, τα παιδιά αφήνονται να λάβουν γνώσεις και να μεριμνηθούν μόνο τους. Έχοντας μετακομίσει σε μια χώρα με πιο ανεπτυγμένη αγορά και μεγαλύτερη διαθεσιμότητα χαμηλής ποιότητας ψυχαγωγίας, τα παιδιά αυτά ενδέχεται να μην μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στην ψηφιακή πραγματικότητα.

Όπως φαίνεται, το φύλο, η εθνικότητα και η κοινωνική τάξη καθορίζουν την ψηφιακή επάρκεια των μεμονωμένων μελών της οικογένειας (καθώς και την πρόσβαση στον εξοπλισμό και το διαδίκτυο).

Σε χώρες όπου η δημοτικότητα και η διαθεσιμότητα δυνητικά επιβλαβούς διαδικτυακού περιεχομένου για τα παιδιά δεν αναγκάζει τους γονείς να εκπαιδεύονται σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο, τα παιδιά αφήνονται στην τύχη τους όσον αφορά στη μάθηση και τον πειραματισμό.

Οι οικογένειες μεταναστών πολύ συχνά (ιδίως στην αρχή της παραμονής τους) λαμβάνουν κοινωνικά επιδόματα, γεγονός που υπογραμμίζει περαιτέρω την αδύναμη οικονομική τους θέση. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να αναστείλουν την ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων στις οικογένειες που κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό, άρα η ανάγκη για ψηφιακή εκπαίδευση σε αυτή την ομάδα είναι πολύ μεγάλη. Αυτή η διαδικασία ενδυνάμωσης έχει προφανώς μια συστημική συνιστώσα, αλλά οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει επίσης να δώσουν προσοχή και να γνωρίζουν τις πολλές διαστάσεις των διαπολιτισμικών διαφορών στον τομέα αυτό.

3 Κίνδυνοι και δυνατότητες

Όταν μιλάμε για το ρόλο της τεχνολογίας στην καθημερινή ζωή και την εκπαίδευση των παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία, λαμβάνουμε υπόψη τους ίδιους κινδύνους και ευκαιρίες όπως όταν αναλύουμε τη σχέση με την τεχνολογία των παιδιών χωρίς αυτή την εμπειρία. Ξεκινώντας από την πρόσβαση σε συσκευές και υποδομές (συμπεριλαμβανομένου του προσιτού και γρήγορου διαδικτύου) έως τις ψηφιακές δεξιότητες, οι περισσότερες ευκαιρίες και κίνδυνοι είναι οι ίδιοι. Ωστόσο, αξίζει να τονιστεί ότι για τους μετανάστες (ιδίως τους ενήλικες), η σύζευξη της μη εξοικείωσης με τη γλώσσα της χώρας υποδοχής (εάν υπάρχει) με τη μεγάλη ανάγκη για γρήγορη πρόσβαση σε αξιόπιστες διοικητικές πληροφορίες και — απλούστατα — σε πληροφορίες που θα τους βοηθήσουν να κατανοήσουν τις βασικές ανάγκες της ζωής, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εμπόδιο.

Κίνδυνοι

Μεταξύ των πιθανών προκλήσεων για τη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση των μεταναστών και των προσφύγων μπορούμε ακόμη να αναφέρουμε:

- **την έλλειψη υποδομών και συσκευών για τη χρήση ψηφιακών πόρων** (ή συσκευών με επαρκές εκπαιδευτικό δυναμικό),
- **την ανεπαρκή ψυχολογική υποστήριξη** (για μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς),
- **τον κίνδυνο ανεπαρκούς ποιοτικού ελέγχου** και τις δυσκολίες στον προσδιορισμό της ποιότητας του υλικού και της καταλληλότητάς του για το υφιστάμενο επίπεδο γνώσεων των μαθητών,
- **τον κίνδυνο παρεξηγήσεων ή/και πολιτισμικών συγκρούσεων**,
- **την έλλειψη ειδικών γνώσεων** σχετικά με τα παιδαγωγικά μοντέλα που είναι καταλληλότερα ανά περίπτωση.

Κατάρτιση εκπαιδευτικών που διδάσκουν παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία στην Ελλάδα

Η ελληνική ομάδα του προγράμματος Be Internet Awesome (Γίνε Ήρωας του Διαδικτύου) στο FORTH είχε ως στόχο να ευαισθητοποιήσει την κοινότητα των μεταναστών σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο, το θετικό διαδικτυακό περιεχόμενο, αλλά και την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο καθώς και την προστασία από την απάτη. Για το σκοπό αυτό, πραγματοποιήσαμε εργαστήρια για εκπαιδευτικούς και διαμεσολαβητές από σχολεία και άλλα ιδρύματα στα οποία φοιτούν παιδιά μεταναστών. Πάνω απ' όλα, προσκαλέσαμε εκπροσώπους σαράντα κοινοτικών πρωτοβουλιών και ΜΚΟ που παρέχουν υποστήριξη σε παιδιά προσφύγων και μεταναστών εργαστήρια αφιερωμένα στο πρόγραμμα Be Internet Awesome (Γίνε Ήρωας του Διαδικτύου). Το εργαστήριο σχεδιάστηκε ειδικά γι' αυτούς.

Δασκαλάκη Ε., Βροχίδου Τ., Φραγκοπούλου Π.
—FORTH, ελληνική ομάδα BIA

ΑΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Ορισμένες από αυτές τις προκλήσεις παρατηρήθηκαν ήδη κατά τους πρώτους μήνες του 2022, στη διάρκεια της μαζικής εισροής Ουκρανών προσφύγων στην Πολωνία. Η έρευνα που διεξήχθη σε σχολεία από το School with Class Foundation δείχνει την κατάσταση των μαθητών και των εκπαιδευτικών σε σχέση με την ανάγκη φιλοξενίας νέων παιδιών στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης:

Για έναν πολύ μεγάλο αριθμό δασκάλων, η εργασία με Ουκρανούς μαθητές είναι η πρώτη τους επαγγελματική εμπειρία εργασίας με μαθητές από άλλες χώρες / πολιτισμούς ή αποτελεί μια νέα εμπειρία (από άποψη κλίμακας) λόγω της μικρής προηγούμενης εμπειρίας στον τομέα αυτό. (...) Αυτό συμπίπτει επίσης με πιθανά επικοινωνιακά προβλήματα με του Ουκρανούς μαθητές. Σχεδόν το 88% των εκπαιδευτικών δεν γνωρίζει ουκρανικά ή τα γνωρίζει πολύ άσχημα, το 11,4% των ερωτηθέντων γνωρίζει τη γλώσσα σε πολύ βασικό επίπεδο ενώ μόνο ένας στους εκατό την γνωρίζει πολύ καλά ή καλά.

Στην έκθεση εφιστάται επίσης προσοχή στην επιδείνωση της ευημερίας των εισερχόμενων μαθητών και στην ανεπαρκή προετοιμασία των εκπαιδευτικών όσον αφορά στην εργασία εντός πολυπολιτισμικών τάξεων (ιδίως με παιδιά τα οποία έχουν τραυματικές εμπειρίες από τον πόλεμο). Και εδώ, επίσης, υπάρχουν κάποιοι κίνδυνοι στη χρήση των υπολογιστών, των smartphones και του διαδικτύου. Η έλλειψη εποπτείας στις τάξεις, η μη εξοικείωση με τη γλώσσα και οι δύσκολες σχέσεις με τους συνομηλίκους στην αρχή της παραμονής τους, σε συνδυασμό με το τεράστιο άγχος, μπορεί να οδηγήσουν σε ακατάλληλη και επικίνδυνα εντατική χρήση της ψυχαγωγίας (και των πληροφοριών από την εμπόλεμη πατρίδα) στο διαδίκτυο καθώς και σε μεγαλύτερη επιδείνωση της διάθεσης των παιδιών.

Αυτό έχει επίσης να κάνει με τα πολύ διαφορετικά επίπεδα ψηφιακής επάρκειας των ατόμων με προσφυγική εμπειρία.

Παρόλο που πολλοί πρόσφυγες έχουν κάποιες τεχνικές γνώσεις, πολλοί έχουν επίσης χαμηλά επίπεδα ψηφιακής επάρκειας και μια σειρά από κοινωνικοοικονομικά, γλωσσικά και πολιτισμικά εμπόδια που μπορούν να εμποδίσουν τη χρήση της τεχνολογίας. (...) Τα άτομα, των οποίων η μόνη επαφή με τον ψηφιακό κόσμο είναι ένα smartphone, (...) μπορεί να είναι σε θέση να συνδεθούν με τα μέλη της οικογένειάς τους στο εξωτερικό, αλλά μπορεί να μην γνωρίζουν πώς να συμπληρώσουν και να υποβάλουν αίτηση για μια θέση εργασίας στο διαδίκτυο (Potocky, 2021).

Δυνατότητες

Ορισμένες από τις παραπάνω προκλήσεις μπορούν να αντιμετωπιστούν με την τεχνολογία και τα κατάλληλα ψηφιακά εργαλεία. Ωστόσο, φαίνεται πιο σημαντικό να διατηρηθεί η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ της υποστήριξης μέσω ΤΠΕ και της σχέσης που δημιουργείται με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές της χώρας υποδοχής. Κρίσιμος για την παραγωγική εμπλοκή κάθε μαθητή στην τεχνολογικά υποστηριζόμενη μάθηση θεωρείται ο ρόλος του μέντορα, ενώ η αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης που βασίζεται στις ΤΠΕ εξαρτάται επίσης από την κατάλληλη κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Έτσι, μόνο τα σωστά σχεδιασμένα εκπαιδευτικά προγράμματα θα βοηθήσουν ρεαλιστικά τους μετανάστες και τους πρόσφυγες αντί να τους αποκλείουν περαιτέρω.

Σύμφωνα με την UNESCO, τα αποτελεσματικά εκπαιδευτικά προγράμματα για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες δεν συνδυάζουν μόνο τη χρήση της τεχνολογίας με την επαφή των εκπαιδευτικών, αλλά περιλαμβάνουν επίσης μια ποικιλία μεθόδων διδασκαλίας που ανταποκρίνονται ευέλικτα στις ανάγκες των μαθητών. Οι πρόσφυγες που προέρχονται από περιβάλλοντα όπου η μάθηση κυριαρχείται από τις διαλέξεις των καθηγητών,

για παράδειγμα, μπορεί να νιώσουν αποπροσανατολισμένοι βλέποντας μονοπάτια συνεργατικής μάθησης σε ομάδες (Joynes, James, 2018).

Οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών προσφέρουν τη δυνατότητα παροχής εκπαιδευτικού περιεχομένου σχεδόν οπουδήποτε, με μικρό κόστος. Μπορούν να παρέχουν συνέχεια στα προγράμματα σπουδών και στα συστήματα καταγραφής, π.χ. για τους βαθμούς ή άλλα δεδομένα που μπορούν να «ακολουθούν τα παιδιά», να βοηθούν στον εντοπισμό εκείνων που δεν μπορούν να πάνε στο σχολείο και να συνδέουν το ψηφιακό περιεχόμενο με τα εθνικά προγράμματα σπουδών στις χώρες καταγωγής ή υποδοχής των μαθητών. Με την προϋπόθεση ότι τα τελευταία θα πρέπει να είναι προσαρμόσιμα στο επίπεδο των μαθητών, να εφαρμόζονται σύμφωνα με το τοπικό πρόγραμμα σπουδών και να είναι κατάλληλα για το περιβάλλον των μαθητών. Υπάρχει επίσης ανάγκη για υλικό στις τοπικές γλώσσες, καθώς και σύμφωνα με τα διεθνή μαθησιακά πρότυπα.

Εκτός από την παροχή μάθησης, η τεχνολογία μπορεί επίσης να βοηθήσει στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, στην ανταλλαγή υλικού και συμβουλών, στην αξιολόγηση και τεκμηρίωση της μάθησης και στην πιστοποίηση των εκπαιδευτικών επιτευγμάτων. Τα ψηφιακά δεδομένα που συλλέγονται μπορούν να παρέχουν ένα μέσο για γρήγορη αξιολόγηση και χαρτογράφηση των μαθησιακών καταστάσεων των παιδιών και να παρέχουν στους γονείς βασικές πληροφορίες σχετικά με την πρόοδό τους (π.χ. μέσω δημοφιλών εφαρμογών ανταλλαγής μηνυμάτων). Πόσο μάλλον που αυτή η μορφή παροχής πληροφοριών προσφέρει τη δυνατότητα ταχείας (και ολοένα υψηλότερης ποιότητας) μετάφρασης μέσω διαδικτυακών εργαλείων.

Τέλος, ενώ οι ΤΠΕ στην εκπαίδευση μπορούν να περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα τεχνολογιών, οι αναδυόμενες εφαρμογές σε μεταναστευτικά και προσφυγικά περιβάλλοντα εστιάζουν στις δυνατότητες δύο τρόπων χρήσης τους. Πρώτον, ευρέως διαδεδομένη είναι η χρήση προσωπικών smartphones, tablets και άλλων κινητών συσκευών για κινητή μάθηση τόσο σε τυπικά όσο

και σε άτυπα πλαίσια. Δεύτερον, υπάρχουν λύσεις για τα σχολεία που συνδυάζουν φορητό εξοπλισμό, ΤΠΕ και ψηφιακό μαθησιακό περιεχόμενο για χρήση στις τάξεις. Ιδιαίτερα εάν οι πόροι αυτοί είναι ανοικτοί (δηλ. δημοσιεύονται με άδειες Creative Commons που επιτρέπουν τη νόμιμη, δωρεάν και ελεύθερη διανομή τους και ενίοτε την τροποποίησή τους) μπορούν, σε καταστάσεις κρίσης, να διατεθούν γρήγορα, φθηνά και να προσαρμοστούν στις ανάγκες μιας συγκεκριμένης ομάδας-στόχου. Ακριβώς επειδή είναι ανοικτές, μπορούν να ενσωματωθούν σε οποιαδήποτε ψηφιακή πλατφόρμα μάθησης.

Ωστόσο, παρά τις δυνατότητες αυτές, δεν υπάρχουν ακόμη στοιχεία, για παράδειγμα, για την επιτυχία της εκπαίδευσης με χρήση ΤΠΕ σε κέντρα προσφύγων ή κατά τη διάρκεια μεγάλων κρίσεων. Ορισμένοι ερευνητές αναγνωρίζουν ότι ένας αυξανόμενος αριθμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις χώρες που πλήττονται από την κρίση χρησιμοποιεί ΤΠΕ, αλλά δεν υπάρχουν αδιάσειστα στοιχεία για την υπεροχή αυτών των εργαλείων έναντι άλλων (Joynes, James, 2018). Συχνά, επίσης, τέτοιες αξιολογήσεις δεν πραγματοποιούνται εξαιτίας των δύσκολων ή ασταθών συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων. Αντ' αυτού, τα συμπεράσματα βασίζονται σε παρατηρήσεις και ανεπίσημα στοιχεία.

Δυνατότητες

- καλώς μελετημένα εκπαιδευτικά προγράμματα που συνδυάζουν τη χρήση της τεχνολογίας με την επαφή με τον δάσκαλο
- παροχή εκπαιδευτικού περιεχομένου σχεδόν σε οποιαδήποτε τοποθεσία με χαμηλό κόστος
- σύνδεση του ψηφιακού περιεχομένου με τα εθνικά προγράμματα σπουδών στη χώρα καταγωγής των μαθητών ή στη χώρα υποδοχής
- κατάρτιση εκπαιδευτικών, ανταλλαγή υλικού και συμβουλών
- εξασφάλιση μέσων για την ταχεία αξιολόγηση και χαρτογράφηση της εκπαιδευτικής κατάστασης των παιδιών
- παροχή βασικών πληροφοριών στους γονείς σχετικά με την πρόοδο των παιδιών
- χρήση προσωπικών smartphones, tablets και άλλων κινητών συσκευών για κινητή μάθηση
- σε καταστάσεις κρίσης, ταχεία και ανέξοδη προσαρμογή του ψηφιακού, ανοικτού εκπαιδευτικού περιεχομένου στις ανάγκες μιας συγκεκριμένης ομάδας-στόχου

4 Συστάσεις

Ο σχεδιασμός της εκπαίδευσης των παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία θα πρέπει να εστιάζει κυρίως στην εξίσωση των όρων ανταγωνισμού όσον αφορά στην πρόσβαση σε σχολεία καλής ποιότητας, σε προετοιμασμένους εκπαιδευτικούς και στην ταχεία και αποτελεσματική διδασκαλία της γλώσσας της χώρας υποδοχής, γεγονός, το οποίο μειώνει σημαντικά τον κίνδυνο κενών και διακοπών στην εκπαίδευση. Η τεχνολογία και οι ψηφιακοί πόροι μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε αυτή την εξισορρόπηση των ευκαιριών, αλλά κάτι τέτοιο δεν γίνεται χωρίς τη βοήθεια των γονέων και των εκπαιδευτικών

Οι κύριοι τομείς στους οποίους οι ψηφιακοί πόροι και οι ΤΠΕ συμβάλλουν στην εξίσωση των εκπαιδευτικών όρων σε μια τέτοια κατάσταση είναι:

- η εκμάθηση μιας νέας γλώσσας,
- η διατήρηση της επαφής με τον πολιτισμό, τη γλώσσα και την οικογένεια στη χώρα καταγωγής,
- η θεραπευτική εργασία με παιδιά και οικογένειες,
- η διεύρυνση των πολιτικών και νομικών γνώσεων στη χώρα υποδοχής,
- η δημιουργία και διατήρηση επαφής με ανθρώπους μέσω παιχνιδιών, συζητήσεων, φόρουμ, τέχνης,
- η ενίσχυση της ενσυναίσθησης:

Η τεχνολογία έχει τη δυνατότητα να προσελκύσει μαθητές που είναι δύσκολο να προσεγγιστούν, να σπάσει τα γλωσσικά εμπόδια, να βελτιώσει τη δέσμευση, να επιτρέψει την ανταλλαγή γνώσεων, να διευκολύνει την εξατομικευμένη μάθηση και να βοηθήσει τους εκτοπισμένους νέους να αισθανθούν συνδεδεμένοι με τις κοινότητες που ζουν ήδη στην προσφυγιά. Τα παιδιά των προσφύγων θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ψηφιακούς μαθησιακούς πόρους ώστε να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους, να αυξήσουν τη μελλοντική τους απασχολησιμότητα και να αναπτύξουν επαφές. Ωστόσο, το εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να προσφέρεται τόσο σε διαδικτυακές όσο και σε μη διαδικτυακές μορφές, ώστε να καταλήγει σε περισσότερους μαθητές ενώ επίσης η μάθηση να διατίθεται σε διάφορα πλαίσια.

Τα παιδιά με προσφυγική εμπειρία θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ψηφιακούς μαθησιακούς πόρους ώστε να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους, να βελτιώσουν τη μελλοντική τους απασχολησιμότητα και να αναπτύξουν επαφές.

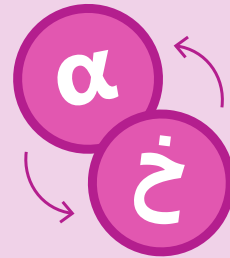
Παροχή πρόσβασης σε εκπαιδευτικούς πόρους για παιδιά που δεν μιλούν την τοπική γλώσσα

Πραγματοποιήσαμε μια έρευνα [...] για να προσδιορίσουμε τις κυρίαρχες γλώσσες που μιλούν και κατανοούν συχνότερα τα παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία στην Ελλάδα, καθώς και τις ατομικές εκπαιδευτικές ανάγκες που μπορεί να έχουν αυτά τα παιδιά.

Η έρευνα αποκάλυψε ότι τα αραβικά και τα περσικά (Φαρσί) είναι οι επικρατέστερες γλώσσες μεταξύ των παιδιών μεταναστών και προσφύγων στις κοινωνικές δομές σε όλη την Ελλάδα, και ανέδειξε επίσης τα θέματα που είναι κυριότερα και πρέπει να αντιμετωπιστούν στην κοινότητα των παιδιών μεταναστών και προσφύγων — όπως η ρητορική μίσους, ο διαδικτυακός εκφοβισμός, *seksting*, *sektortion* και η εξαπάτηση. [.]

Μαζί με την Google-Hellas, μεταφράσαμε το πρόγραμμα σπουδών Be Internet Awesome (Γίνε Ήρωας του Διαδικτύου) στα περσικά (Φαρσί — το αραβικό πρόγραμμα σπουδών ήταν ήδη διαθέσιμο). Επιπλέον, συνεργαστήκαμε με ενδιαφερόμενες ΜΚΟ για να συγκεντρώσουμε το εκπαιδευτικό υλικό που έχουμε αναπτύξει μέχρι στιγμής για τα προαναφερθέντα θέματα και να το μεταφράσουμε στα αραβικά και τα πέρσικα.

Δασκαλάκη Ε., Φραγκοπούλου Π., Βροχίδου Τ.
—FORTH, ελληνική ομάδα BIA

ΑΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Οι διευθυντές των σχολείων πρέπει να διαδραματίσουν ηγετικό ρόλο, διασφαλίζοντας ότι οι μαθητές λαμβάνουν την υποστήριξη και τις υπηρεσίες που χρειάζονται και αποδεικνύοντας ότι το σχολείο είναι ένα φιλόξενο μέρος για όλους τους μαθητές. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αρχίσουν να επηρεάζουν την κατάσταση από τη στιγμή της άφιξης των νέων με προσφυγική εμπειρία, δημιουργώντας και διατηρώντας ένα θετικό, φιλόξενο κλίμα. Οι σχολικοί ψυχολόγοι και οι σύμβουλοι μπορούν να παρέχουν πρόσθετες πληροφορίες, υποστήριξη στην κατανόηση των συναισθηματικών αναγκών του μαθητή καθώς και να βοηθούν μέσω παραπομπών σε κέντρα ψυχικής υγείας νέων και άλλους φορείς κοινωνικών υπηρεσιών. Κατά τη δημιουργία τέτοιων ομάδων, τα σχολεία και οι κοινότητες μπορούν να βοηθηθούν από μια σειρά **δωρεάν μαθημάτων που προσφέρονται στο διαδίκτυο για την προετοιμασία για την εργασία με πολυπολιτισμικές τάξεις** ή για την εργασία με μαθητές χωρίς επαρκείς γλωσσικές δεξιότητες.

Τέτοια μαθήματα και υλικό περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων στα ακόλουθα:

- zalecenia dotyczące wykorzystania TIK w nauczaniu słabiej wykształconych uczniów i uczennic ze środowisk migranckich,
- kurs dla nauczycieli i nauczycielek na temat wykorzystania TIK do integracji uczniów i uczennic ze środowisk migranckich w klasie,
- czternaście wskazówek, jak pomóc uczniom i uczennicom z ograniczonym dostępem do internetu w nauce na odległość,
- projekty i źródła finansowane przez Komisję Europejską.

Συνεργασία με τις τοπικές αρχές για την αποτελεσματική προσέγγιση μέσω του προγράμματος Be Internet Awesome (Γίνε Ήρωας του Διαδικτύου) της κοινότητας των παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία

Σε συνεργασία με το δήμο Μενεμένης, διοργανώσαμε μια εκδήλωση στη Θεσσαλονίκη, στην οποία προσκαλέσαμε παιδιά μεταναστών και προσφύγων από την περιοχή. Με τη βοήθεια ενός μεταφραστή (από τα ελληνικά στα αραβικά και από τα ελληνικά στα περσικά), πραγματοποιήσαμε ένα εκπαιδευτικό σεμινάριο για την ασφάλεια στο διαδίκτυο, βασισμένο στο πρόγραμμα Be Internet Awesome (Γίνε Ήρωας του Διαδικτύου).

Δασκαλάκη Ε., Φραγκοπούλου Π., Βροχίδου Τ.
—FORTH, ελληνική ομάδα BIA

Προσοχή: Σε ευτό το γεγονός αναφέρεται επίσης ένα από τα impact stories (δείτε τα αποτελέσματα της εργασίας της ελληνικής ομάδας στην ενότητα «Impact stories» του δικτυακού τόπου bia4all.eu, ταινία στα αγγλικά).

ΑΠΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ

Αξίζει επίσης κατά την υποδοχή μαθητών με προσφυγική εμπειρία στα σχολεία να **βελτιώνονται οι δεξιότητες των εκπαιδευτικών στη διαμορφωτική αξιολόγηση**, γεγονός το οποίο θα βοηθήσει σημαντικά στην πληροφοριακή ανατροφοδότηση των παιδιών που δεν είναι εξοικειωμένα με το τοπικό σύστημα αξιολόγησης και τα οποία θα σημειώσουν πρόοδο μόνο μετά από κάποιο χρονικό διάστημα.

Οι ψηφιακοί πόροι και τα εργαλεία μπορούν επίσης να βοηθήσουν:

- στη σταδιακή εισαγωγή νέων μαθητών στο σχολικό σύστημα
- κατά τις ξεναγήσεις στην περιοχή
- στην πρώτη επαφή των μαθητών (μέσω γλωσσικών εφαρμογών)
- στην ενημέρωση των νέων μαθητών για τις σχολικές εκδηλώσεις, ώστε να αισθάνονται ότι συμπεριλαμβάνονται (επίσης στις εθνικές γλώσσες)
- στη γνωριμία του εκπαιδευτικού και του λοιπού προσωπικού του σχολείου με τους γονείς
- στην παροχή στους μαθητές προσιτών πληροφοριών σχετικά με τον πολιτισμό των νεοεισερχομένων παιδιών.

Τα περισσότερα από αυτά παραπάνω μπορούν να δημιουργηθούν από κοινού και να πραγματοποιηθούν από ολόκληρη τη σχολική κοινότητα, επίσης με την υποστήριξη των ΤΠΕ (ομάδες συζητήσεων, εκπαιδευτικές εφαρμογές, διαδικτυακοί μεταφραστές κ.λπ.). Μεμονωμένες τοπικές αρχές δημιουργούν επίσης σχετικό υλικό για τα σχολεία. Ακολουθεί ένα παράδειγμα υλικού (μεταξύ άλλων πακέτα καλωσορίσματος σε διάφορες γλώσσες για τους μαθητές) που δημιουργήθηκε από την ομάδα για τη διδασκαλία αλλοδαπών παιδιών στη Βαρσοβία.

Το σχολείο θα μπορούσε να οργανώσει προγράμματα καθοδήγησης για παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία, πρόσθετη εκπαίδευση στις ΤΠΕ για τα παιδιά και τους γονείς τους ή να συνδέσει οικογένειες που χρειάζονται μαθησιακή υποστήριξη με εκείνους που μπορούν να παρέχουν τέτοια βοήθεια.

Μια άλλη σύσταση αφορά στο μαθησιακό περιβάλλον, το οποίο νοείται ως κάτι περισσότερο από τις τυπικές σχολικές δραστηριότητες. Το σχολείο, το οποίο συχνά θεωρείται στις τοπικές κοινότητες ως κέντρο όχι μόνο εκπαίδευσης, αλλά και αυτοβοήθειας και συνένωσης των ανθρώπων, θα μπορούσε για παράδειγμα να ανοίξει προγράμματα καθοδήγησης για παιδιά μεταναστών, πρόσθετη εκπαίδευση στις ΤΠΕ για τα παιδιά και τους γονείς τους ή να συνδέσει οικογένειες που χρειάζονται μαθησιακή υποστήριξη με εκείνους που μπορούν να παρέχουν τέτοια βοήθεια. Ιδιαίτερα σημαντική καθίσταται η αναζήτηση μεντόρων ή καθηγητών που θα βοηθήσουν τα παιδιά των μεταναστών με τα μαθήματά τους. Τα παιδιά των οποίων οι γονείς (και λόγω γλωσσικών εμποδίων) δεν είναι σε θέση να τα υποστηρίξουν ως μαθητές στο σπίτι, έχουν πολύ λιγότερες πιθανότητες να τελειώσουν το σχολείο από τους συμμαθητές τους που υποστηρίζονται από ενήλικες.

Οι επιτυχημένες πρωτοβουλίες ψηφιακής ένταξης για άτομα με μεταναστευτική εμπειρία θα πρέπει να εστιάζουν σε ολόκληρες οικογένειες, και εκτός σχολικού περιβάλλοντος, όπου άτομα διαφορετικών ηλικιών με κοινές ανάγκες ή ενδιαφέροντα από την ίδια κοινότητα ή οικογένεια θα μπορούν να μαθαίνουν μαζί. Αυτά θα μπορούσαν να είναι:

- μαθήματα που περιλαμβάνουν όσο το δυνατόν περισσότερες πρακτικές δραστηριότητες και βασίζονται στα ενδιαφέροντα των μαθητών,
- δραστηριότητες με ελάχιστη θεωρία, ώστε να μην αυξάνονται οι γλωσσικοί φραγμοί,
- συναντήσεις όπου δημιουργείται μαθησιακό υλικό (δομή μικρών ενοτήτων, απλές και κατανοητές εργασίες, ταινίες, σύντομα κείμενα),
- να επιτρέπεται η ανεξαρτησία από τους εκπαιδευτικούς και να υποστηρίζεται η ανεξάρτητη μάθηση,
- συναντήσεις για θέματα που δεν καλύπτονται επαρκώς σε ένα παραδοσιακό σχολικό περιβάλλον, βάσει προηγούμενης αξιολόγησης των αναγκών (για παράδειγμα επίλυση συγκρούσεων, συζητήσεις για πολιτισμικές διαφορές).

Τα ζητήματα αυτά απαιτούν ωστόσο περαιτέρω έρευνα — ιδίως έρευνα που να καταδεικνύει τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων που αναλαμβάνονται μακροπρόθεσμα. Σε όλες τις παραπάνω συστάσεις θα πρέπει να προστεθούν και εκείνες που αφορούν στην **πρόληψη της βίας στο διαδίκτυο**, οι οποίες περιγράφονται λεπτομερώς σε άλλα κεφάλαια της παρούσας έκθεσης.

Ίσως ακόμη πιο σημαντική να είναι η ηθική προσέγγιση του σχεδιασμού των εκπαιδευτικών εργαλείων. Τα παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία είναι μια ομάδα εξαιρετικά ευάλωτη σε ανήθικες συμπεριφορές, σε κατάχρηση της εμπιστοσύνης τους, ευάλωτη με πολλούς τρόπους και υποκείμενη σε πολλές εξαιρετικά αγχωτικές διαδικασίες και καταστάσεις. Πόσο μάλλον αν θέλουμε να δημιουργήσουμε εκπαιδευτικά προγράμματα και μαθησιακούς πόρους — θα πρέπει να βασίζονται στα υψηλότερα δυνατά πρότυπα σχεδιασμού με γνώμονα τον χρήστη, τις ανάγκες, τις ανησυχίες και τις ικανότητές του, καθώς και τις συνήθειες και την κουλτούρα του. Δεδομένου ότι πολλά από αυτού του είδους τα προγράμματα αναπτύσσονται από (ή υπό την εποπτεία) ΜΚΟ ή κρατικούς φορείς, ο κίνδυνος κατάχρησης δεν είναι τόσο μεγάλος όσο για οντότητες που επικεντρώνονται πρωτίστως στη δημιουργία κερδών. Παρόλα αυτά, τέτοιοι κίνδυνοι εξακολουθούν να υφίστανται. Επομένως, υπάρχει ανάγκη για καθολικά, καλά μελετημένα πρότυπα και κατευθυντήριες γραμμές που μπορούν να εφαρμοστούν κατά τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών πόρων για παιδιά με μεταναστευτική ή προσφυγική εμπειρία.

Πρόσθετα οφέλη προκύπτουν όταν οι πόροι που χρησιμοποιούνται στην υποστηριζόμενη από ΤΠΕ εκπαίδευση είναι ανοικτοί, δηλαδή δημοσιεύονται με ελεύθερες άδειες χρήσης,

επιτρέποντας έτσι την ελεύθερη και νόμιμη τροποποίηση και περαιτέρω κοινή χρήση. Αυτό διευκολύνει τις μεταφράσεις σε άλλες γλώσσες ενώ προκαλεί και ενισχύει τη συνεργασία μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων. Αυτού του είδους το υλικό μπορεί να δημιουργηθεί για μια δεδομένη κατάσταση και στη συνέχεια να ενημερωθεί εύκολα ώστε να προσαρμοστεί σε άλλο πλαίσιο ή περίπτωση.

Κατά τον σχεδιασμό των εργαλείων και των πόρων για τη στήριξη της εκπαίδευσης παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία, αξίζει να ληφθούν υπόψη ορισμένες αρχές:

- οι μαθητές με μεταναστευτική ή προσφυγική εμπειρία αποτελούν μια πιο ποικιλόμορφη ομάδα-στόχο από ό,τι οι μαθητές χωρίς τέτοια εμπειρία, οπότε η εξατομίκευση των εργαλείων και των πόρων παίζουν ακόμη μεγαλύτερο ρόλο στην περίπτωση τους,
- τα άτομα με μεταναστευτική ή προσφυγική εμπειρία θα πρέπει να συμμετέχουν όσο το δυνατόν περισσότερο στον σχεδιασμό των εκπαιδευτικών πόρων (π.χ. παρέχοντας ανατροφοδότηση σχετικά με τη χρησιμότητα και την εκπαιδευτική τους αξία),
- οι μαθητές με μεταναστευτική ή προσφυγική εμπειρία μπορεί να χρειάζονται πιο άμεση επαφή με τον εκπαιδευτικό σε σχέση με τους μαθητές χωρίς τέτοια εμπειρία,
- οι εκπαιδευτικοί πόροι για άτομα με μεταναστευτική ή προσφυγική εμπειρία θα πρέπει, αφενός, να εξετάζουν τις πολιτισμικές ομοιότητες μεταξύ της χώρας καταγωγής τους και της χώρας υποδοχής και, αφετέρου, να διδάσκουν ολόκληρες κοινότητες πώς να αντιμετωπίζουν τις υπάρχουσες διαφορές.

5 Αναδυόμενα ζητήματα — νέες τάσεις

Η εκπαίδευση των παιδιών με προσφυγική ή μεταναστευτική εμπειρία είναι ένας εξαιρετικά ευαίσθητος τομέας — εκτός από τη μεγάλη έμφαση που πρέπει να δοθεί στις ίσες ευκαιρίες πρόσβασης των παιδιών αυτών σε ποιοτική εκπαίδευση, θα πρέπει αυτή να περιλαμβάνει στοιχεία πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης, καλλιέργειας στάσεων ανεκτικότητας, εκμάθησης πλοήγησης σε μια νέα πραγματικότητα, εκμάθησης γλωσσών και ψυχολογικής φροντίδας. Όλα αυτά σημαίνουν ότι ένα από τα σημαντικότερα αιτήματα για τη χάραξη πολιτικής και, πιο άμεσα, για το ίδιο το εκπαιδευτικό υλικό, θα πρέπει να είναι το αίτημα της διεπιστημονικότητας

Μια πολύ ενδιαφέρουσα τάση σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούσε να είναι η χρήση της εικονικής πραγματικότητας για τη δημιουργία και την καλλιέργεια σχεδίων που υποστηρίζουν την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, η οποία είναι απαραίτητη σε καταστάσεις υποδοχής μεταναστών (ιδίως από άλλους πολιτισμούς). Ένα έργο με τέτοιες δυνατότητες είναι, για παράδειγμα, το 1000 Cut Journey — ένα πρόγραμμα που δημιουργήθηκε στο Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ και το οποίο, χρησιμοποιώντας την εικονική πραγματικότητα, εισάγει τον συμμετέχοντα στη ζωή του μαύρου Michael Sterling. Φορώντας τρισδιάστατα γυαλιά, μαθαίνουμε από πρώτο χέρι (παραμένοντας όμως σε έναν ασφαλή χώρο) πώς αισθάνεται ένα αγόρι που έχει υποστεί διακρίσεις από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Βλέπουμε πώς ο πρωταγωνιστής μεγαλώνει (είμαστε συνέχεια εκείνος) και βιώνει

Μια πολύ ενδιαφέρουσα τάση σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούσε να είναι η χρήση της εικονικής πραγματικότητας για τη δημιουργία και την ανάπτυξη έργων που υποστηρίζουν την ανάπτυξη της ενσυναίσθησης, η οποία είναι απαραίτητη σε καταστάσεις υποδοχής μεταναστών.

όλο και περισσότερες μορφές διακρίσεων — στην αθλητική ομάδα, στο δρόμο και στη δουλειά. Χάρη σε αυτή την εμπειρία, μπορούμε να μεταφερθούμε για λίγο στην «άλλη πλευρά» της κοινωνικής πραγματικότητας, διαπιστώνοντας ότι κάποιες αθώες από τη δική μας οπτική γωνία παρατηρήσεις μπορεί να είναι καταστροφικές για κάποιους ανθρώπους και να επηρεάσουν ολόκληρη τη μετέπειτα ζωή τους. Φανταστείτε, λοιπόν, αν θα ήταν δυνατόν να υπάρχει μια αίθουσα σε κάθε κοινοβούλιο, όπου, πριν λάβουν σημαντικές αποφάσεις για την κοινωνία, οι βουλευτές και οι γερουσιαστές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την τεχνολογία και να αποκτήσουν μια αίσθηση του κοινωνικού αντίκτυπου της νέας νομοθεσίας.

Στην τελευταία τους έκθεση, η Άννα Τριανταφυλλίδου και η Usha George δημιουργούν ένα πλέγμα που οργανώνει τον τρόπο συμμετοχής των ενδιαφερομένων σε διαφορετικά επίπεδα (κράτους, τοπικών οργανώσεων και ατομικό), διαφορετικά θέματα που σχετίζονται με τη ζωή των μεταναστών μπορούν να υποστηριχθούν από την τεχνολογία — από τη δημιουργία νέων εργαλείων και πόρων έως την παρουσίαση ή την ερμηνεία των υφιστάμενων πόρων. (Arya i in., 2022). Η εκπαίδευση, σύμφωνα με τους συγγραφείς, αποτελεί ένα πεδίο για δημιουργικούς, μεσαίας εμβέλειας φορείς (δηλαδή οργανώσεις και τοπικές αυτοδιοικήσεις) — εκείνους που μπορούν να ανταποκριθούν στις εξατομικευμένες ανάγκες των μεταναστών, αλλά ταυτόχρονα να δημιουργήσουν μια ορισμένη κλίμακα δράσης

Η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό μέρος των προσπαθειών των κυβερνήσεων και των οργανισμών που σχετίζονται με τη μετανάστευση. **Οι γλωσσικές δεξιότητες συγκαταλέγονται μεταξύ των συνηθέστερων εκπαιδευτικών στόχων και συχνά συνοδεύονται από ικανότητες που σχετίζονται με την απασχόληση και τις κοινωνικές δεξιότητες.** Χρησιμοποιούνται οι παραδοσιακές τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών με τη μορφή ιστοσελίδων, σεμιναρίων και διαδικτυακής εκπαίδευσης καθώς και παρόμοιων εργαλείων και απευθύνονται κυρίως σε ενήλικες.

Για τα νεοαφιχθέντα **παιδιά** υπάρχει μια σειρά υπηρεσιών και προγραμμάτων υποστήριξης. Αυτά περιλαμβάνουν συμβουλευτική, διάφορες κοινοτικές δραστηριότητες και ομάδες υποστήριξης, storytelling και δημιουργικά εργαστήρια. Υπάρχουν διαθέσιμες επίσης έρευνες που δείχνουν την αξία των εκφραστικών, ψυχαγωγικών και δραστηριοτήτων συμμετοχής για την εκπαίδευση των παιδιών μεταναστών και προσφύγων. Ωστόσο, οι ερευνητές σπάνια έχουν διερευνήσει τη χρήση των ψηφιακών μέσων και της

Η εκπαίδευση είναι ένα πεδίο για δημιουργική, ευφάνταστη δραστηριότητα των οργανώσεων και των τοπικών αυτοδιοικήσεων — εκείνες που μπορούν να ανταποκριθούν στις εξατομικευμένες ανάγκες των ατόμων με μεταναστευτική εμπειρία, αλλά ταυτόχρονα να δημιουργήσουν μια ορισμένη κλίμακα δράσης.

διαδραστικής ψυχαγωγίας για τη διευκόλυνση αυτής της προσαρμογής. Ένα τμήμα των ερευνών δείχνει ότι τα ψηφιακά μέσα και οι διαδραστικές τεχνολογίες δεν έχουν στατιστικώς σημαντικό αντίκτυπο στα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, παρόλα αυτά πολλοί εκπαιδευτικοί τα χρησιμοποιούν ούτως ή άλλως για να μεταφέρουν πληροφορίες με πιο ελκυστικό τρόπο (Herold, 2019; Pane i in., 2014).

Επίσης, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια χρησιμοποιούνται για την υποστήριξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, για την πολιτισμική και συμπεριφορική μάθηση, την ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων και την παροχή μαθησιακών εμπειριών σε πολλούς διαφορετικούς τομείς και για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Ωστόσο, οι τομείς αυτοί εξακολουθούν να είναι ανεπαρκώς διερευνημένοι και τα συμπεράσματα δεν είναι ακόμη επαρκώς πειστικά. Όπως και με τη «συνηθισμένη» εκπαίδευση που υποστηρίζεται από τις ΤΠΕ, πρέπει να συνεχίσουμε **να είμαστε προσεκτικοί, ενσυναισθητικοί και να δώσουμε έμφαση στη δημιουργία σχέσεων με τα παιδιά, ώστε να καλύψουμε τις εκπαιδευτικές και συναισθηματικές τους ανάγκες.**

6 Συμπεράσματα από την τηλεεκπαίδευση στη διάρκεια της πανδημίας

Παρά την έντονη αντίδραση πολλών κυβερνήσεων στην COVID-19, πολλοί μαθητές έμειναν τον Μάρτιο του 2020 χωρίς βοήθεια. Η πρόσβαση στην ηλεκτρονική εκπαίδευση αποτελούσε πρόκληση για περίπου 1 στους 4 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κεντρική και την Ανατολική Ευρώπη καθώς επίσης στις χώρες της Κεντρικής Ασίας. Κατά μέσο όρο, ένας στους δέκα μαθητές στην περιοχή βρέθηκε χωρίς πρόσβαση στο διαδίκτυο κατά την πανδημία. Δυστυχώς, τα στοιχεία σχετικά με την πραγματική έλλειψη συμμετοχής στις σχολικές δραστηριότητες είναι δύσκολο να αποκτηθούν και να συγκριθούν. Ωστόσο, ακόμη και τα πιο αποσπασματικά στοιχεία δείχνουν ότι τα παιδιά που βίωναν εκπαιδευτικούς αποκλεισμούς (συμπεριλαμβανομένων των παιδιών μεταναστών και προσφύγων) είχαν λιγότερες πιθανότητες να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους. Στην Ουκρανία, μόνο το 1 τοις εκατό των μαθητών δεν συμμετείχε σε τηλεεκπαίδευση, αλλά ήδη το 20 τοις εκατό των μαθητών από κοινότητες Ρομά εγκατέλειψε το σχολείο. Ορισμένες χώρες χρησιμοποίησαν μια προσέγγιση εκτός διαδικτύου — στην Ουγγαρία, τα σχολεία έφερναν τις εργασίες στα σπίτια των μαθητών μία φορά την εβδομάδα και τις έπαιρναν την επόμενη εβδομάδα. Στο Μαυροβούνιο, τα σχολεία παρείχαν έντυπο υλικό για τις ασκήσεις στο σπίτι στους μαθητές που το χρειαζόνταν. Τα τηλεοπτικά προγράμματα και τα μαθήματα με βίντεο απευθύνονταν σε όσους ήταν πιο δύσκολα

προσβάσιμοι (στο Ουζμπεκιστάν διεξάγονταν μαθήματα με βίντεο στην κρατική τηλεόραση στα ουζμπεκικά και στα ρωσικά με μετάφραση στη νοηματική γλώσσα· European Commission/EACEA/Eurydice, 2022).

Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε επίσης να μάθουν πώς να χρησιμοποιούν την τεχνολογία. Μια έρευνα σε περίπου χίλιους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Πολωνία διαπίστωσε ότι το 52% έδειξε κάποια δυσκολία στη χρήση ψηφιακών εργαλείων.

Στην Ουκρανία, μόνο το **1 %** των μαθητών και μαθητριών δεν συμμετείχαν σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Αλλά ήδη το **20 %** των μαθητών από κοινότητες Ρομά εγκατέλειψαν το σχολείο.

Περισσότεροι από τους μισούς Πολωνούς εκπαιδευτικούς ανέφεραν κάποια δυσκολία στη χρήση ψηφιακών εργαλείων

Χρειάστηκαν επίσης καινοτόμες λύσεις, όπως τα δίκτυα εκπαιδευτικών και η συνεργασία με τους μαθητές, οι οποίοι αποτέλεσαν πηγή βασικής γνώσης για κάποια μερίδα από το προσωπικό των σχολείων. Ωστόσο, οι ισχυρότερες συνέπειες της πανδημίας караδοκούσαν κάπου στη γωνία. Οι συνήθεις μορφές τηλεεκπαίδευσης απευθύνονται σε παρακινημένους και πιο ανεξάρτητους μαθητές. Εκείνοι που προηγουμένως δεν ήταν σε θέση να μάθουν μόνοι τους αντιμετώπιζαν σημαντικά εμπόδια. Αυτό είχε αντίκτυπο όχι μόνο στην πρόοδό τους, αλλά κυρίως στην ευημερία τους. Καθώς το οικιακό περιβάλλον και η γονική υποστήριξη απέκτησαν μεγαλύτερη σημασία κατά την περίοδο της τηλεεκπαίδευσης, οι μειονεκτούντες μαθητές κινδύνευαν να μείνουν ακόμη περισσότερο πίσω. Στην Ουκρανία, όταν τα οικοτροφεία έστελναν τους μαθητές στο σπίτι τους, οι κοινωνικοί λειτουργοί είχαν εντολή να διατηρούν επαφή με τους γονείς, ακόμη και να τους επισκέπτονται για να διασφαλίζουν την κάλυψη των κοινωνικών και διατροφικών αναγκών. Σε ορισμένες χώρες, μια μερίδα των μαθητών έμενε χωρίς παιδαγωγική υποστήριξη και η ευθύνη για τη συνέχιση της εκπαίδευσης των μαθητών με ειδικές ανάγκες έπεσε αποκλειστικά στους γονείς.

Όλες αυτές οι δυσκολίες αποκάλυψαν προϋπάρχοντα προβλήματα σε πολλά εκπαιδευτικά συστήματα. Αν προηγουμένως είχαμε παραβλέψει τα παιδιά που αποκλείονταν από την

πρόσβαση στην εκπαίδευση, η εικόνα αυτή ήταν πλέον δύσκολο να αγνοηθεί. Η κρίση αυτή έδειξε ότι η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση για όλους κατά τη διάρκεια της πανδημίας δεν είναι μόνο θέμα αντιμετώπισης του ψηφιακού αποκλεισμού. Τα εκπαιδευτικά συστήματα τέθηκαν σε δοκιμασία ως προς την ικανότητά τους να παρέχουν συνέχεια στην εκπαίδευση σε πολλά επίπεδα: την ικανότητα προσαρμογής των προγραμμάτων σπουδών, τον τρόπο διδασκαλίας και αξιολόγησης των μαθητών, την προετοιμασία των εκπαιδευτικών και την υποστήριξη των μαθητών που διδάσκονται στο σπίτι, ιδίως των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες και με λιγότερα κίνητρα.

Ωστόσο, ένα από τα σημαντικότερα διδάγματα από την πανδημία — επίσης σημαντικό από την άποψη της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς για παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία — είναι η ανάγκη να δοθεί έμφαση στις κοινωνικο-συναισθηματικές πτυχές της ζωής των παιδιών. Πολλοί εκπαιδευτικοί κύκλοι έχουν κατανοήσει ότι η φροντίδα της ψυχολογικής ευημερίας των παιδιών βοηθά στην ανάπτυξη ανεξάρτητων, αυτόνομων κινητοποιημένων και ικανοποιημένων πολιτών. Πολλοί εκπαιδευτικοί κατάφεραν να δουν μαθητές τους υπό ένα νέο πρίσμα και αυτό πλέον τους βοηθά να προσαρμόσουν τις μεθόδους τους και για την υποδοχή των παιδιών των προσφύγων.

**Η καλλιέργεια της ψυχολογικής ευημερίας των παιδιών
συμβάλλει στην ανάπτυξη ανεξάρτητων, αυτόνομων,
κινητοποιημένων και ικανοποιημένων πολιτών**

Βιβλιογραφία

- Arya, A., Nardon, L., Riyadh, M.. (2022). Information and Communication Technology in Migration: A Framework for Applications, Customization, and Research, <https://km4s.ca/wp-content/uploads/Information-and-Communication-Technology-in-Migration-A-Framework-for-Applications-Customization-and-Research-2022.pdf>.
- Centrum Cyfrowe (2020). Edukacja zdalna W czasie pandemii. Raport z badań, <https://centrumcyfrowe.pl/edukacja-zdalna/>.
- Dudinska, G., Michou, H., Mohamed, Ch. (b.d.). Ukrainian Homecoming: A Study of Refugee Returns from Poland, https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/ukrainian-homecoming/final-nrc-cee-ro-returns-survey_ukraine_poland_05092022.pdf.
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2022). Teaching and learning in schools in Europe during the COVID-19 pandemic. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Herold, B. (2019). Teach to one' personalized-learning model has no effect on students' math scores, federal evaluation finds, <https://www.edweek.org/policy-politics/teach-to-one-personalized-learning-model-has-no-effect-on-students-math-scores-federal-evaluation-finds/2019/02>.
- Joynes, Ch., James, Z. (2018). An overview of ICT for education of refugees and IDPs. Education Development Trust.
- Karrera, I., Garmendia, M. (2019). ICT use and digital inclusion among Roma/Gitano adolescents. „Media and Communication”, 7(1), 22–31, <https://doi.org/10.17645/mac.v7i1.1624>.
- Pane, J. F., Griffin, B. A., McCaffrey, D. F., Karam, R. (2014). Effectiveness of Cognitive Tutor Algebra I at Scale. 'Educational Evaluation and Policy Analysis', 36(2), 127–144, <https://doi.org/10.3102/0162373713507480>.
- Potocky, M. (2021). The Role of Digital Skills in Refugee Integration. 'The International Journal of Information, Diversity, & Inclusion', 5(5), jps.library.utoronto.ca/index.php/ijidi/index.
- School With Class Foundation (2022). Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach, <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/raport-z-badania-razem-w-klasie-9-09-2022.pdf>.